

آسیب شناسی نظریات دین و توسعه

ارزیابی و دیدگاه
علی رضاقلی (دلال)

فصل ۱ * ۶۵

مشاهیر عرفای معاصر فردوسی است. وی تمام عمر خود را در پهنه خراسان با جماعت عظیم صوفیان، با ترکان سر کرد و از آنها وام می‌گرفت و خرج خانقاه می‌کرد. نوشته‌های محمد بن منور در اسرارالتوحید گواه این امر است. تمامی چهار مقاله عروضی سمرقندی، که درباره نسل روشنفکر آن زمان نوشته شده است و از طب و نجوم و نویسندگی و شاعری و دبیری سخن می‌گوید، همه آموزش این نکته است که در مقابل سلطه ترک و عرب و عناصر ایرانی داخلی آن‌ها چگونه «سرفکنده‌نگون» باشید تا لختی از اموال غارتی نصیب شما شود.

بسر بالندگی

تولد در تهران پس از دوران جنگ جهانی دوم
سفر به بیشتر نقاط ایران در قالب فعالیت شغلی
سفر به فرانسه برای تحصیل در رشته جامعه شناسی در
دانشگاه سوربن

فعالیت انقلابی در کنار افرادی همچون دکتر علی شریعتی
بازگشت به ایران در زمان انقلاب ۵۷
پذیرش مسئولیت در فرمانداری پاوه، شرکت نفت و شرکت
پست ایران

کتاب‌ها

جامعه‌شناسی نخبه‌کشی: نقد سیستم اجتماعی ایران با
بررسی تلاش‌های اصلاح طلبانه قائم مقام فراهانی،
امیرکبیر و محمد مصدق

جامعه‌شناسی خودکامگی: تحلیل جامعه‌شناسانه
داستان ضحاک از شاهنامه فردوسی

نظام ایران، نظامی «میلتاریزه» و قبیله‌ای و بشدت خصوصیت‌آمیز بوده است که از این جهت مشخصه‌های ویژه‌ای آن را، از انواع نظامهای خودکامه و به‌طور قطع از دیکتاتوریهایی قانونمند تفکیک می‌کند. فردوسی نماد این نوع خودکامگی را با «دومار» نشان می‌دهد که در تعارض غارت و اختناق چاره‌ای جز بلعیدن نیروی انسانی ندارند - نیروهایی که خود در رشد آن نماد نقش اصلی را داشته‌اند.

و غرغره اصلی ذهنی

پایداری استبداد شدید در جامعه ایرانی و
عقب ماندگی آن

تلقی از نقطه مطلوب

رفع استبداد، تلقی از کار به مثابه تکلیف

رقابت به جای غارت

دیدگاه مبتنی بر مدرنیزاسیون

(انباشت پسانداز و سرمایه گذاری)

شکستن وابستگی به مسیر نهادهای ایلی و

استقرار ساختار حقوق مالکیت کارآمد

اگر از خداپرستی مرداس بگذریم، از نظر فردوسی دو ویژگی مطلوب برای وی باقی می‌ماند: یکی نظامی، و دیگری اقتصادی. از نظر نظامی آن قدر قدرتمند است که می‌تواند هر کاری بکند و از لحاظ اقتصادی می‌تواند ملتی را ارضا کند که رغبتی به کار تولیدی ندارند و به قول معروف همیشه دنبال گاوی هستند که بدون رنج آن را بدوشند (چقدر شبیه این آرزو است که هر روز به در خانه هر کس پول یک بشکه نفت را تحویل بدهند). در مورد جمشید نیز دیدید که پادشاه برای آنها وسایل خوشی و تنعم را تا جایی فراهم کرد که حتی کسی تا سیصد سال بیمار هم نشد. و به خاطر او مردم در آسایش کامل بودند. هنوز جمشید نرفته است، ولی به جای صحبت از کار و زحمت و کوشش شبانه‌روزی برای عمران و آبادی، و فکر ساختن نظام سیاسی سالمتر، مردم در این فکرند که در سرزمین مجاور خور و خواب بیشتری هست

تلقى از دین و وجه مورد تمرکز

نگاه جامعه‌شناختی به دین
فرهنگ دینی اعراب ایلی
تمرکز بر کلام
تاکید بر خرافات

نجوم، که پیش‌بینی غیرعقلانی از وقوع حوادث آینده
است، از همین آبشخور سیراب می‌شود. این امدادهای
ساختار
جهل و خرافات نامرئی در حیطة اجتماع، با وجود منافاتی که با
آموزش‌های دینی دارد، رنگ دین نیز به‌خود گرفته است.

نجوم که آمیزه‌ای از علم و خرافه بود پدیده‌ای اجتماعی است و در جوامعی
می‌تواند شکل بگیرد که تناسب و توافقی با دیگر پدیده‌ها داشته باشد و یک
مجموعه متوافق و سازگار را بسازد. از توصیفی که از نظام اجتماعی جامعه
ایرانی در داستان ضحاک ماردوش به‌عمل آمد و به کمک واقعیات تأیید
شده، می‌توان به این نتیجه رسید که جامعه ایرانی جامعه‌ای قبیله‌ای است که
با خرافات همساختار است. فردوسی در تصاویری که از جامعه به‌دست
می‌دهد، بخوبی خطوط یک جامعه جادومزاج و غیرعقلانی را نشان می‌دهد.

محمود صانع غربال

به بخارا رسید، عوام شهر غالب بودند و آن محله و بازار که او بود به خلائق پُر بود چنانکه گربه را مجال گذر نبود و چون ازدحام مردم از حد می‌گذشت و بی‌تبرک او بازمی‌گشتند، و چون امکان دیدار او در خانه نبود بر بام می‌رفت و آب از دهن بریشان می‌بارید به هر کس که رشاشه‌ای از آن می‌رسید خوشدل و خندان بازمی‌گشت... بالاخره در ۶۳۸ شهر بخارا را گرفت و آن متبعان هم با شهر همان کردند که معمولاً عوام وقتی فایق می‌شوند می‌کنند و بالاخره خطبه به نام خود خواند و زنود و اوباش بخانه‌های متمولان رفتند و دست به غارت و تاراج آوردند و چون شب درآمد سلطان اصانع غربال] ناگهان با بتان پری‌وش و نگاران دلکش در غلطید و عیش خوش براند و بامداد در آب حوض غسل برآورد و از راه تیمن و تبرک آب آن به من و در سنگ قسمت کردند و شربت بیماران ساختند.

رابطه علمی

مکانیزم دلیل گرایانه وبری: تمرکز بر باورهای
اجتماعی (دوران پیش از دهه ۱۳۸۰)

دیدگاه نهادگرایی نوین: تمرکز بر ساختارهای نهادی
جامعه (پس از دهه ۱۳۸۰)

مقطع تاریخی: ورود اعراب به ایران تا دوران
مشروطیت

روش تبیین: تاریخی و مقایسه‌ای

گرایش عمده به تبیین دلیل گرایانه

پیش‌فرض‌ها: دلیل‌گرایی در روش

استقرار نظام ایلی-غارتی در ایران پس از اعراب

انسان اجتماعی **homosociologicos**

رفتار اجتماعی از دید تحلیلی، رفتاری خلق الساعه و انفرادی نیست که بتوان آن را به صورت پدیده‌ای مجزا و منفک از گذشته مورد مطالعه قرار داد، بلکه باید آن را به صورت پدیده‌های به هم پیوسته اجتماعی بررسی کرد.

مقدمه * ۲۳

برخورد تحلیلی با رفتار اجتماعی بیانگر این معنی است که عمل اجتماعی عملی ساخت یافته است که در طی زمان در یک نظام روابط متقابل شکل می‌گیرد. از راه بررسی تحلیلی نظام مند می‌توان به کنه کارکرد و تغییرات یک نظام اجتماعی آگاهی یافت و عکس‌العمل‌های احتمالی آن را در مقابل پیش‌آمدهای اجتماعی حدس زد.

فرهنگ ایللی - غارتی:

قاعدلانه بودن قرار دادهای رسمی

مشروعیت سواری مجانی به دلیل هزینه بالای

اندازه گیری منابع مشاع زندگی ایللی

هزینه بالای کنش جمعی

دگرخواهی اختصاصی در داخل قبیله

سیستم اجتماعی غارتی - معیشتی